

Forside

Bacheloroppgave

Studieprogram: Sosiologi bachelor

Opptaksår: 2018

Er oppgaven konfidensiell? (skriv X)   NEI: X   JA:

Kan oppgaven benyttes til undervisningsformål (anonymt)? JA: X   NEI:

Forfatter(e)

Studentnr (6 siffre)	Kandidatnr (4 siffre)	Navn:
249081	4129	Julie Vik

Oppgavens tittel:

Utdanningssystemet – En kilde til sosial ulikhet?

Veileder: Åse Elisabeth Vagli

Utdanningssystemet – En kilde til sosial ulikhet?

En bacheloroppgave i sosiologi

Universitetet
i Stavanger

En litteraturstudie skrevet av Julie Vik

Studentnummer: 249081

Kandidatnummer: 4129

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Innholdsfortegnelse

Innledning	1
<i>Problemstilling</i>	1
<i>Avgrensning</i>	2
<i>Disposisjon</i>	2
Metode	3
<i>Søkeprosessen</i>	3
Teorier om utdanningsforskjeller	5
<i>Pierre Bourdieu</i>	5
<i>Kapitalens betydning</i>	5
<i>Utdanningssystemet og dens legitime kultur</i>	6
<i>Pedagogisk makt</i>	6
<i>Diego Gambetta – “Were They Pushed or Did They Jump?”</i>	7
<i>Tre hovedsyn på utdanningsvalg</i>	7
<i>Økonomiske og kulturelle begrensninger</i>	8
<i>Variasjoner i forventinger</i>	8
<i>Hernes og Knudsen</i>	9
<i>Fordelingens virkninger</i>	9
<i>Utdanningsulikhet og dens bakgrunn</i>	10
<i>Et mer meritokratisk samfunn</i>	11
Ulikhet i utdanning	13
<i>Ulikhet i mestringsnivå i grunnskolen</i>	13
<i>Nye klasseskiller i høyere utdanning</i>	14
<i>Forklaringer på sosial ulikhet i utdanningssystemet</i>	16
Konklusjon	21
Litteraturliste	24

Innledning

Utdanning er et svært viktig tema i dagens samfunn. De norske myndighetene har et eget Kunnskapsdepartement for utdanning og skole som skal bidra til kvalitet og sosial utjevning i skolesystemet. Regjeringen og Kunnskapsdepartementet har som mål å redusere klasseskillene i samfunnet. De mener at alle skal ha de samme mulighetene til å bruke og utvikle en selv og egne evner, men selv om utdanningssystemet i Norge i dag har som mål å utjevne forskjeller, ser vi likevel utdanningsmønstre som skaper ulikhet i samfunnet (Kunnskapsdepartementet, 2006, s.7).

Som Kunnskapsdepartementet forklarer, så er ikke utdanning noe for alle. Det er ikke alle som ønsker å ta en utdanning, men målet i samfunnet er at alle skal ha den samme muligheten. Utdanningssystemet er til for at alle skal ha like muligheter til å utvikle de egenskapene en trenger for å kunne delta aktivt i samfunnet. Skolen skal veilede og motivere hver elev til å klare å oppnå sitt læringspotensial, uavhengig av deres sosiale bakgrunn (Kunnskapsdepartementet, 2006, s.7).

I dagens samfunn har vi opplevd en stor økning i antall studenter i utdanningssystemet. Flere tar utdanning, og det blir viktigere og viktigere å ta en utdanning for å skaffe seg andre goder i livet (NOU 1976: 46, s.8). Allerede når vi starter på grunnskolen starter ulike faktorer å påvirke hvordan vi presterer, hvilke valg vi tar, hvilken innsats vi gir, hvilken motivasjon vi har, hvilke ambisjoner vi sitter inne med og lignende.

Selv om staten har som mål å utvikle og fremme et samfunn preget av utdanningslikhet, ser vi fortsatt store ulikheter innenfor utdanningssystemet.

Problemstilling

I denne bacheloroppgaven har jeg derfor valgt å ta for meg utdanningssystemet og utdanningens påvirkning i produksjon av ulikhet. Hovedmålet med oppgaven er å få frem hvordan det norske utdanningssystemet kan være en av kildene til sosial ulikhet i samfunnet og hvorfor det er slik. Min problemstilling kan derfor formuleres slik:

På hvilke måter er utdanningssystemet i Norge en produsent av sosial ulikhet?

For å svare på problemstillingen vil jeg gjennomføre en litteraturstudie basert på teorier og forskning innen utdanning som allerede eksisterer.

Avgrensning

Ettersom jeg har noen begrensninger i forhold til oppgaven, vil temaet bli belyst av selvutvalgt teori og litteratur. Sosial ulikhet i utdanning er et relativt bredt tema i samfunnet, og det finnes mange teorier og forskning som jeg har måttet utelukke i oppgaven.

I forhold til teksten vil jeg begrense meg til teorier og forskning som ser på den delen av utdanning som er med på å skape ulikhet i samfunnet. Selv om utdanningssystemet ser ut til å være en av kildene til sosial ulikhet, har også utdanningsinstitusjonen vært med på å utjevne forskjeller. Selv om dette også er et svært viktig perspektiv, vil ikke denne siden av utdanning bli presentert i oppgaven.

Disposisjon

I den første delen av oppgaven har jeg i hovedsak valgt å bruke to verk av Pierre Bourdieu. «Distinksjonen» (1995) og «Reproduction in education, society and culture» (1990) med innslag av artikkelen «Utdanningspolitikk og ulikhet: Rekruttering til høyere utdanning 1985-1996» (1999) av Marianne Nordli Hansens. Disse verkene er svært relevante for oppgaven og belyser flere viktige funksjoner ved utdanningssystemet. Videre i den første delen vil jeg presentere teori fra boken «Were They Pushed or Did They Jump» av Diego Gambetta formulert av Håvard Helland og Kåre Heggen (2017) og Hans-Peter Blossfeld (1997). Jeg har valgt Gambetta og hans teori ettersom den trekker frem perspektiver som ikke er like tydelige hos Bourdieu. Til slutt i den første delen vil jeg bruke en offentlig utredning «Utdanning og ulikhet» (1976) skrevet av Gudmund Hernes og Knud Knudsen. Grunnen til at jeg valgte å ta med denne utredningen i teoridelen er fordi den viser et såpass forklarende bilde av utdanningsulikhet, med innslag av både teori og empiri.

I den andre delen av oppgaven vil jeg vise til en artikkel skrevet av Rachel Ekren fra Statistisk Sentralbyrå i 2014, som inneholder undersøkelser av barn i grunnskolen. Jeg har

valgt å ta med denne i oppgaven for å vise hvordan ulikhet oppstår allerede i en ung alder. Videre vil jeg bruke Marianne Nordli Hansen sin artikkel fra 1999 som er nevnt i del en. Denne artikkelen er svært relevant da den viser til ulikhet i rekruttering til høyere utdanning. I andre del vil jeg gjennomgående drøfte de teoriene jeg har presentert i den første delen av oppgaven, med innspill fra en artikkel av Tale Hellevik (2008) og Kunnskapsdepartementet (2006).

Metode

I denne bacheloroppgaven har jeg valgt å gjøre en litteraturstudie for å svare på min problemstilling. I teksten vil jeg presentere og gjentelle andres arbeid, og jeg vil derfor gjøre så godt jeg kan for å referere til korrekte kilder gjennom hele oppgaven. Med tanke på de etiske retningslinjene for arbeidet, så er oppgaven basert på teorier og forskning som allerede eksisterer. Jeg trenger derfor ikke å ta etiske hensyn i forhold til krav om anonymitet og meldeplikt.

I oppgaven ønsket jeg å finne frem til svar gjennom teorier og empirisk forskning å se disse i sammenheng. Oppgaven er bygget opp av litteratur hentet fra bøker, artikler og annen utvalgt faglitteratur. Målet med denne metoden er å finne frem til eksisterende teorier og forskning som kan være med på å forklare hvordan utdanningssystemet produserer sosial ulikhet. Litteraturen som gjennomgås i teksten er en blanding av teoretiske og empiriske innslag. Oppgaven er delt i to. Det vil presenteres en mer teoriepreget del, men med innslag av empirisk forskning, og en drøftingsdel med både teori og empiri.

Søkeprosessen

Pierre Bourdieu er en teoretiker jeg hadde en del kunnskap om fra før. Han har vært en sterk figur som stadig har vært aktuell i studiet. Dermed visste jeg at jeg ville ta i bruk noen av hans teorier. Målet ble her å finne frem til gode kilder for å få den informasjonen jeg ønsket. Dette fant jeg gjennom en gammel pensumbok kalt «Mennesker og samfunn» skrevet av Per Morten Schiefloe, Bourdieus bok «Distinksjonen» som jeg hadde kjennskap til fra før, og verket «Reproduction in education, society and culture» (1990) som er skrevet sammen med Jean-Claude Passeron.

For å finne frem til hvilke andre teorier og forskning jeg ville ta i bruk, brukte jeg hovedsakelig «Oria» som digital base. Jeg valgte først å trykke på alternativet «Biblioteket på UIS», deretter brukte jeg relevante søkeord for å finne frem. Jeg tastet inn søkeord som «Utdanning og ulikhet», «reproduksjon av ulikhet» og «ulikhet, høyere utdanning».

Ved den første kombinasjonen av søkeord fikk jeg opp 4091 treff. På første side dukket boken «Utdanning og ulikhet» (1976) av Gudmund Hernes og Knud Knudsen opp. Med den andre søkekombinasjonen fikk jeg 669 treff og fant artikkelen «Sosial reproduksjon i etableringsfasen: betydningen av foreldres økonomiske støtte» (2008) av Tale Hellevik. Med de sistnevnte søkeordene fikk jeg 2079 treff og fant artikkelen «Utdanningspolitikk og ulikhet: Rekruttering til høyere utdanning 1985-1996» (1999) av Marianne Nordli Hansen.

Jeg ønsket å ha med innspill fra statistiske undersøkelser fra SSB og fant da Rachel Ekren sin artikkel «Sosial reproduksjon av ulikhet» (2014) gjennom SSB sine sider. Videre fant jeg artikkelen «Regional Differences in Higher Educational Choice?» (2017) av Håvard Helland og Kåre Heggen da jeg hadde bestemt meg for å ta i bruk Diego Gambetta og hans teori. Hans-Peter Blossfeld sin anmeldelse av boken «Were They Pushed or Did They Jump» av Gambetta» (1997), fant jeg også i Oria da jeg søkte på «Gambetta».

Teorier om utdanningsforskjeller

Pierre Bourdieu

Kapitalens betydning

Pierre Bourdieu er en svært kjent sosiolog og antropolog som har utviklet flere relevante teorier og begreper i forhold til skolen og utdanningssystemet. Han har blant annet teorier som omfatter menneskers sosiale posisjon, og hvordan denne posisjonen blir oppnådd gjennom ulike former for kapital. Et menneske som har adgang på kapital, er et menneske som har ressurser som kan innløses i goder. Bourdieu beskriver tre typer kapital: en *økonomisk*, en *kulturell* og en *sosial*. En økonomisk kapital består hovedsakelig av penger, mens den kulturelle kapital er de ferdigheter og kulturelle egenskaper som gir fordeler i flere arenaer, som for eksempel i utdanningssystemet. De som får adgang på goder gjennom relasjoner og deltakelse i nettverk har det som kalles for sosial kapital (Schieffloe, 2011, s.376).

I artikkelen «Utdanningspolitikk og ulikhet: Rekruttering til høyere utdanning 1985-1996» (1999) skrevet av Marianne Nordli Hansen, refererer hun blant annet til teori av Bourdieu. Bourdieu beskriver samfunnet som er bygget opp av ulike klasser for «det sosiale rommet». Den vertikale posisjonen i samfunnet avgjøres av summen av ens kapital, mens den horisontale posisjonen avgjøres av selve kapitalen sin sammensetning. Det er i det øverste klasserommet, der den dominerende klassen befinner seg, hvor skillet mellom de forskjellige typene av kapital har størst betydning. Bourdieu mener den dominerende klassen består av typisk bedriftsledere, individer med profesjoner og professorer på universitetsnivå. Fordi disse folkene baserer sin egen posisjon på ulik type kapital, vil det oppstå konflikter (Hansen, 1999, s.105-106).

De som er i de profesjonelle gruppene har en mer lik sammensetning av kapital, mens ledere av bedrifter har en større økonomisk kapital, og professorer besitter en større mengde kulturell kapital. Dermed har de ulike gruppene også et sett av ulike verdier og

kulturer. Deres livsstil og deres verdier i de ulike posisjonene i det sosiale rommet vil gå i generasjon til barna som blir født, og disse vil være med på å påvirke deres valg av utdanning og yrke. Bourdieu mener at disse ulike gruppene har hver sin kulturelle kapital som har ulik verdi i de forskjellige delene av samfunnet (Hansen, 1999, s.106).

Utdanningssystemet og dens legitime kultur

I boken «La Distinction» oversatt til «Distinksjonen» (1999) skrevet av Bourdieu, kan en lese om hans tolkning av begrepet inflasjon. Når mengden med penger på markedet øker vil det ved samme forhold skje en reduksjon i verdien av hver enkelt penge som alle bidrar med. Samtidig er hvert enkelt bidrag til denne mengden umerkbar. På samme måte som det skjer inflasjon i pengemarkedet, skjer det samme i andre deler av samfunnet. Når fler og fler tar en utdanning, synker distinksjonsverdien. Eksamen blir mindre og mindre verdt og folk må ta lengre utdanning. Verdien av utdanning inflateres (Bourdieu, 1995, s.19).

Bourdieu beskriver utdanningssystemet som en mulighet til å lære gjennom en trinnvis prosess som er institusjonalisert i forhold til forhåndsbestemte programmer og læreplaner. Både kunnskaper og utdanningstitler blir sett som hierarkiske i utdanningssystemet. Den kompetansen som ligger til grunn for å oppnå de høyeste titler og posisjoner gir også automatisk tilgang til kunnskaper som er grunnleggende for ulike former for viten. Den legitime kulturen som skolesystemet tar i bruk faller til fordel for de fra høyere sosiale lag. På grunn av at de som ikke har ervervet den legitime kulturen i samfunnet ikke klarer å formidle de kunnskaper og kvalifikasjoner som utdanningssystemet består av, avsløres deres mangel på kulturell kapital i deres prestasjoner (Bourdieu, 1995, s.142-143)

Pedagogisk makt

Et annet kjent og viktig bidrag fra Bourdieu er hans arbeid sammen med Jean-Claude Passeron kalt «Reproduction in education, society and culture» (1990). I bokens første del forklarer Passeron og Bourdieu hvordan det finnes symbolsk vold innenfor opplæring. Det første de begynner med er å forklare pedagogisk handling og hvordan denne formen for handling nesten alltid kan sees som en form for symbolsk vold. Grunnen til dette er blant annet fordi pedagogisk handling er vilkårlig, både ved opplæring i eget hjem og i utdanningen. Det sentrale ved den pedagogiske handlingen er at den i bunn og grunn har

en funksjon som skal reprodusere den dominante klassen sin kultur, og den vil da også reprodusere de maktrelasjonene som tilhører (Bourdieu & Passeron, 1990, s.5-6).

Pedagogisk autoritet er et annet viktig begrep som blir presentert i boken. Denne utspiller seg sammen med den pedagogiske handlingen og dens funksjonalitet. Bourdieu og Passeron mener at en pedagogisk handling som ikke innebærer den pedagogiske autoriteten ikke er sosiologisk mulig (Bourdieu & Passeron, 1990, s.11-12).

En annen funksjon som blir kjent i boken er «misserkjennelse». Misserkjennelsen blir synlig eller glemt i samhandlingen mellom den pedagogiske handlingen og den pedagogiske autoriteten. Det de mener med denne misserkjennelsen er at de som inngår i opplæringen, ikke ser hva som skjer «bak scenen». Hovedpoenget med dette er at det en blir lært, aksepterer man uten å egentlig vite helt hvorfor (Bourdieu & Passeron, 1990, s.11-12).

Bourdieu og Passeron forklarer også betydningen av maktrelasjoner innenfor den pedagogiske handlingen. De mener makt i seg selv gir legitimitet til den pedagogiske handling. Samtidig som de mener makt gir pedagogisk handling legitimitet, mener de også at misserkjennelsen som oppstår under pedagogisk handling, også vokser ut fra maktrelasjoner. Likevel kan det variere fra ulike samfunn hvordan misserkjennelsen klarer å opprettholdes og hva slags legitimitet som den pedagogiske autoritet har (Bourdieu & Passeron, 1990, s.15,16).

Hovedpoenget med pedagogisk handling og autoritet er at handlingen krever autoritet, og de som mottar denne pedagogiske handlingen er utsatt for å stadfeste legitimiteten av den informasjon som blir fortalt av en pedagogisk autoritet (Bourdieu & Passeron, 1990, s.21).

Diego Gambetta – “Were They Pushed or Did They Jump?”

Tre hovedsyn på utdanningsvalg

I artikkelen «Regional Differences in Higher Education Choice?» (2017) av Håvard Helland og Kåre Heggen analyserer de forskjeller i valg av fagområde i høyere utdanning. I artikkelen skildrer de Diego Gambetta og hans perspektiv på utdanningsvalg. I boken

«Were They Pushed or Did They Jump?» skiller han mellom tre hovedsyn på utdanningsvalg: en strukturell, en hvor man blir «dyttet bakfra» og en hvor man blir «dratt forfra». Det strukturelle synet ser på handling som styrt av eksterne begrensninger som ikke gir noe særlig rom for valg. «dyttet bakfra» forklaringer antar at atferd kommer etter sosiale eller psykologiske årsaker, og ved å handle bak ryggen deres, dytter det agentene til å gjennomføre en bestemt handling. Den siste forklaringen «dratt forfra» antar at individer handler bevisst i samsvar med egne intensjoner. Når de møter på ulike handlingsalternativer, tilsier det at de vil veie disse opp mot hverandre og velge den alternative handlingen som vil gi den fremtidige belønningen som en ønsker (Helland & Heggen, 2017, s.888)

Økonomiske og kulturelle begrensninger

I en bokanmeldelse av Hans-Peter Blossfeld (1997) forteller han hvordan Gambetta baserer boken på to empiriske analyser fra nord-vest Italia i 1977 og 1978. Resultatene av hans analyser er viktige fordi de viser hvordan utdanningsatferd er et resultat av begrensninger og at de mulige alternativene som vi har, allerede er formet av utdanningsinstitusjonen. Institusjonen bestemmer hvor lenge den obligatoriske utdanningen skal vare, hvilke typer av videregående skoler vi skal ha, ulike prosedyrer osv. I tillegg er ulike fag satt med både økonomiske og kulturelle begrensninger som igjen begrenser deres muligheter (Blossfeld, 1997, s. 206).

Viktigheten av familien sin inntekt og budsjett vurderes ikke bare i forhold til deres nåværende inntektsnivå, men også av forventet inntekt i fremtiden. I studien til Gambetta er de kulturelle begrensningene litt mindre viktig enn de økonomiske, og da spesielt for arbeiderklassen. Grunnen til dette er fordi arbeiderklassebarna ikke ser ut til å komme til det stadium der de kan kjenne på de kulturelle begrensningene. De kulturelle begrensningene beskrives heller som barrierer for de familiene i middelklassen med lav utdanning (Blossfeld, 1997, s. 206).

Variasjoner i forventinger

Når man bestemmer seg for utdanning, vil fagene ha med seg i beregningen forventet sannsynlighet for å oppnå suksess. Denne beregningen er målt etter tidligere skoleerfaring

og hvordan arbeidsmarkedets fremtid ser ut. Gambetta viser hvordan utdanningsvalg også varierer som en konsekvens av variasjoner i forventinger og planer som emnet skal lære studenten. Studentens planer for livet og hans/hennes preferanser innebærer faktorer som må inkluderes i valget. For eksempel hvor lang tid utdannelsen vil ta og hvilke fag som passer med de fremtidige planene, deres forventinger med tanke på kvaliteter i arbeidskarrieren og deres egne kulturelle og økonomiske ambisjoner for fremtiden (Blossfeld, 1997, s. 206).

Gambetta konkluderer med at hans analyse viser en tilstedeværelse av kulturelle forhåndsbestemte preferanser og livsplaner (Blossfeld, 1997, s. 206). Hans hovedkonklusjon er at beslutninger innen utdanning er et felles resultat av spesielt tre prosesser: Hva en kan gjøre, av hva en vil gjøre og indirekte av de forholdene som former våre preferanser og intensjoner (Helland & Heggen, 2017, s.888).

Hernes og Knudsen

Sosiolog Gudmund Hernes og språkforsker Knud Knudsen har sammen utarbeidet en avhandling kalt «Utdanning og ulikhet» (1976) på midten av 1970-tallet. Rapporten de har samarbeidet om er en sosiologisk studie av offentlig politikk. I 1976 ble det satset rundt 5 milliarder kroner av statsbudsjettet som gikk til ulike undervisningsformål. Innsatsen som man finner i skolesektoren har ikke bare konsekvenser for hvert enkelt individ, men den kommer også med sosiale virkninger i forhold til sosiale fordelinger. Dette på grunn av at de fordelene man klarer å oppnå gjennom skole og utdanning, er ujevnt fordelt.

Hovedpoenget med rapporten til Hernes og Knudsen er å finne svar på spørsmålet om hvilke virkninger ulikhet i utdanning fører med seg, og hva som er årsaken til ulikheten (NOU 1976: 46, s.5).

Fordelingens virkninger

Norge har gått fra å være et mangelfullt utdanningssamfunn til å bli et samfunn fullt av muligheter. Dette medfører at det oppstår utdanningsforskjeller som da resulterer i ulike fordelingsvirkninger. For å se på utdanningens fordelingsvirkninger ser Hernes og Knudsen på spesielt på to områder: 1: Hvilke ulikheter som henger sammen med utdanningsforskjeller på andre områder i livet, og 2: Om betydningen av utdanning har

blitt større eller mindre med tiden. I Hernes og Knudsen sin levekårsundersøkelse har de sammenfattet at den utdanningen en har gjennomført og besitter, har tydelige fordelingsvirkninger i forhold til hvilke goder en kan få i livet. Utdanning påvirker ens evne til å tilpasse seg og klare seg under de forhold som rår, men påvirker også virkninger av ens besittende ressurser (NOU 1976: 46, s.7-8)..

Motivasjon til deltagelse, troen på virkning av egen innsats og kunnskap om ulike politiske forhold blir betydelig økt ved hjelp av utdanning. Utdanning og inntekt har fått en tydeligere sammenheng, hvor forskjeller i utdanning resulterer i større forskjeller i inntekt. Dermed er utdanning en viktigere kilde enn tidligere for å oppnå andre goder i livet (NOU 1976: 46, s.7-8).

Materialet som Hernes og Knudsen har samlet inn viser at fordelingen av goder og byrder i samfunnet har en tendens til å gå i en kumulativ retning hvor godene ser ut til å samle seg hos enkelte grupper. I lokalsamfunnene er utdanningsbakgrunn en tydelig faktor som avgjør goder og byrder. De konkluderer med at utdanning har en sentral rolle når det kommer til fordelingen av godene (NOU 1976: 46, s.8).

Utdanningsulikhet og dens bakgrunn

Selv om levestandarden har gått opp, finnes det fortsatt vesentlige ulikheter. Inntektsforskjeller mellom gruppene i samfunnet er ikke blitt mindre, samtidig som utdanningsnivået har økt. Spørsmålet Hernes og Knudsen derfor stiller, er om dette har ført med seg en utjevning av forskjeller i forhold til adgang på videre utdanning. Spørsmålet de leter etter svar på, er om en finner forskjeller mellom de sosiale lagene når det gjelder vilkår for motivasjon og innsats i skolen (NOU 1976: 46, s.8)..

I en tidligere utført utdanningsanalyse ble det laget en undersøkelse som fokuserte på avgangsklasser i Bergen. Her ble det konkludert med at ulikhetene mellom lagene i samfunnet når det gjelder vilkår og motivasjon for å gjøre innsats i skolen, tidlig blir etablert, og viser seg å bli gjeldene allerede før barna fullfører sin obligatoriske skolegang (NOU 1976: 46, s.8).

Det er tre spesifikke typer faktorer som påvirker barnas prestasjoner på skolen; private ressurser som følger med familien, felles ressurser fra ulike nære kretser og de offentlige ressursene som studiepenger og lærerens egen innsats. De ressursene som har størst påvirkning når det kommer til skolegang er familiens ressurser. De fordelene en tar med seg hjemmefra er blant annet foreldrenes forventinger og verdier i forhold til utdanning, deres interesse og stimulans, og muligheten av å bruke foreldrene som ressurs til å opphøpe andre goder. Jo høyere opp i de sosiale lagene en kommer, jo mer opphøpede goder tar elevene med seg. Ellers så viser analysen at ens sosiale bakgrunn påvirker motivasjon først og fremst i valg av utdanning. Når de har bestemt hvilken videre utdanning de skal gå, så bestemmes deres innsats av hvilken vei de ønsker å gå og ikke like mye på av hvor de kommer fra. Fordelingen av utdanningen som barna får, blir ulik ettersom foreldrenes ressurser også er ulike. Som vi kan se vil evnenivået til barna øke oppover i de sosiale lagene, og man ser at jo høyere en kommer opp i utdanningsnivå jo mindre har evnene noe å si. Grunnlaget for dette er at de elevene som stiller svakere i forhold til evner, faller fra (NOU 1976: 46, s.8-9).

Hernes og Knudsen har funnet ut at forskjellene mellom ulike aldre når det kommer til utdanningsressurser har en tendens til å forsterkes. De fant også ut at det er en økt forskjell mellom statusgrupper og inntektsgrupper, samt en økt forskjell mellom by og land. De utdanningsgruppene som har mest er også de som tar mest (NOU 1976: 46, s.10).

[Et mer meritokratisk samfunn](#)

Hernes og Knudsen stiller spørsmålet om hva slags rolle utdanningen spiller når det gjelder reproduksjon av ulikhet. Ved en tradisjonell lagdelingsstruktur er det vanlig at sosiale goder går direkte i arv fra foreldrene til barna, mens i en meritokratisk struktur kan man sette inn de ressursene man får med seg gjennom skole og ens egne evner, direkte inn i arbeidsmarkedet hvor de kan innløses i inntekt og sosial status. Hernes og Knudsen beskriver den norske lagdelingsstrukturen som en blanding av disse to. I det store bilde har familien man kommer fra mindre betydning enn før når det kommer til overføring av yrkesressurser. De virkningene som gjelder er de en får fra utdanning og ens eget evnenivå. Utdanningsnivå og evner er et bindeledd i reproduksjon av ulikhet, og når det

gjelder overføring av fordeler og viktige privilegier fra foreldre til barn (NOU 1976: 46, s.10).

Ens sosial bakgrunn, utdanning og evner betyr mer for den slags arbeid en kan få enn for lønnen en kan oppnå. Dette er tilfelle blant annet fordi de som sitter med jobber med lav sosial status allerede har nådd et visst nivå i inntekt som også ligger i nærheten av en godt utdannet sin startlønn. Sammenhengen mellom utdanning og inntekt øker med økende alder og gjennomsnittsinntekt. De med en høyere utdanning begynner med en lønn som ligger på ca. samme nivå som de med lave utdanninger. En lønn som de har oppnådd gjennom ansiennitet og alder. Ulikhet i yrkesstatus har en sterkere sammenheng med inntektsforskjeller (NOU 1976: 46, s.10).

Utdanning forklarer en stor del av forskjeller når det gjelder status og inntekt. Utdanning har en samlet virkning som øker med alderen. Virkningene blir mer indirekte gjennom jobber man tidligere har hatt og den erfaringen i yrket en har bygget opp. De konkluderer derfor med at Norge som samfunn har blitt mer meritokratisk enn før, og at meritokratiet blir sterkere med alder. De som velger å ikke ta høyere utdanning kan få tilgang til høyere stillinger, men de blir likevel mest sett i de lavere stillingene. Vi kan si at utdanning er viktigere enn tidligere når det kommer til hva en kan oppnå av goder i livet, og viser seg å bli tydeligere med alderen (NOU 1976: 46, s.11).

Ulikhet i utdanning

Ulikhet i mestringsnivå i grunnskolen

På statistisk sentralbyrå sine sider kan vi se en klar økning i befolkningen som tar høyere utdanning. I en artikkel fra 2014 skrevet av Rachel Ekren, sosiolog og konsulent i SSB, kan vi se i en undersøkelse en stigning fra 13 til 30 prosent de siste 30 årene som tar høyere utdanning. Selv om vi har et åpent utdanningssystem i Norge i dag som i bunn og grunn er ment til å bidra til en stigende sosial mobilitet, så har fortsatt foreldrenes utdanning påvirkning på hvordan vi klarer å prestere. Foreldrenes utdanningsnivå har også en betydning for om vi klarer å fullføre videregående skole og ta en høyere utdanning (Ekren, 2014, s.20).

Ifølge SSB hadde elevene med foreldre som har fullført en lengre og høyere utdanning, 45,6 av 60 mulige grunnskolepoeng i år 2013, mens elever med foreldre hvor grunnskolen var høyeste utdanningsnivå hadde i gjennomsnitt 12 poeng mindre. I andre analyser av statistikk om grunnskolepoeng og sosial bakgrunn fra SSB, kan vi se at når foreldrenes utdanningsnivå øker med en enhet, øker grunnskolepoengene med ca. 2 poeng (Ekren, 2014, s.21).

På grunnskolen gjennomføres det årlig nasjonale prøver for femte, åttende og niendeklasse i regning, lesing og engelsk. Disse nasjonale prøvene skal kartlegge ferdighetene til elevene i forhold til mål i lærerplanen. Resultatene fra disse prøvene viser at desto høyere utdanning foreldrene til elevene har, jo flere av elevene presterer godt og lander på de høyeste prestasjonsnivåene. I regning presterer 33% av femteklassingene med foreldre med høy utdanning på de høyeste mestringsnivåene, mens blant elevene med lavt utdannede foreldre så presterer kun 15% på topp (Ekren, 2014, s.21).

I Hernes og Knudsen sin rapport konkluderes det i en av undersøkelsene med at ulikheten mellom de ulike klassene i samfunnet angående vilkår og motivasjon for innsats på skolen, allerede blir etablert før barna fullfører den obligatoriske skolegangen. I undersøkelsene fra SSB ser vi eksempler på hvordan forskjeller oppstår allerede i en så ung alder. Med dette kan konklusjonen fra Hernes og Knudsen sine undersøkelser være med å forklare hvordan forskjellene i motivasjon og vilkår for innsats påvirker barna så tidlig som på grunnskolen.

Hvilken motivasjon en har og ulike vilkår for hvordan man vil prestere i skolesystemet er ofte faktorer hvor foreldrene kan ha stor innflytelse (NOU 1976: 46, s.8).

Nye klasseskiller i høyere utdanning

I artikkelen til Marianne Nordli Hansen fra 1999, forsker hun på rekruttering til høyere utdanning i Norge. I artikkelen beskriver hun hvordan utdanning tidligere ble sett på som et knapphets gode som gjorde det mulig for folk å tiltrekke seg andre knappe goder. I dag fremstår utdanning som et gode for alle, og en utdanning i dag kun bestående av videregående skole, vil fremstå som lav og lite etterspurt på markedet. En høyere utdanning enn videregående skole vil heller ikke føre til direkte tilbud av høye stillinger (Hansen, 1999, s.103).

Som Hansen forklarer i sin analyse deler hun høyere utdanning inn i tre kategorier: høyskoleutdanning, universitetsutdanning og eliteutdanninger. Analysene hennes av rekruttering til høyere utdanning, baserer seg på nåværende eller fullført utdanning i 23 års alderen i kullene fra 1962-73. Utviklingen ble fulgt helt frem til 1996. Resultatet av analysene viser en viss grad av avvikende mønstre i utviklingen av ulikhet. I elitefagene er det ingen endringer i ulikhet, i høyskoleutdanningene er det en viss synlig nedgående ulikhet og i universitetsutdanningene viste det seg å være stabilt i perioden det ble undersøkt (Hansen, 1999, s.125-126).

I elitefagene var det forventet at det ikke var noen endringer i ulikhet i perioden. I høyskoleutdanningene hadde foreldrenes inntekt mindre betydning for sannsynligheten til å ta en høyskoleutdanning hos de yngre enn hos de eldste kullene. I universitetsutdanningene var det en forventning om at det skulle være litt mer utjevning i de åpne fagene på universitetet, noe som ikke stemte. Analysene viste her at det ikke var noen endringer i betydningen av de faktorene som er påvirket av ens sosiale bakgrunn (Hansen, 1999, s.126).

Ca. 5 % av de yngre kullene i forhold til de eldste har en universitetsutdanning, noe som viser en stor økning i rekruttering til universitetet (Hansen, 1999, s.126) Som Hernes og Knudsen fant ut hadde forskjellene mellom ulike alderskull med tanke på utdanningsressurser, en tendens til å bli forsterket (NOU 1976: 46, s.19). Hansen stiller

dermed spørsmålet om hvordan det kan være så stor endring i rekrutteringen, mens det samtidig er en såpass tydelig stabilitet når det kommer til betydningen av vår sosiale bakgrunn. For å svare på dette forklarer hun tre ulike forhold (Hansen, 1999, s.126).

For det første har det som nevnt vært en økning i folk som ønsker å ta høyere utdanning. For det andre er det en større sannsynlighet i alle klassene for at en velger å ta høyere utdanning, der det spesielt er en stor økning blant kvinner. Kvinner og menn i de høyere klassene har en tendens til å velge forskjellige utdanninger. Kvinnene velger universitetsutdanninger, mens mennene går for de mer elitepregede fagene. For det tredje har sammensetningen i forhold til sosial bakgrunn endret seg under denne perioden. Flere av de fra yngre årskull har foreldre med opprinnelse fra de grupper i samfunnet som setter utdanning høyest (Hansen, 1999, s.126-127).

Utbyggingen av utdanningssystemet og hvor mange plasser det er i faget på ulike studiesteder er bestemt av politikken. Å tilby utdanning til unge er i og for seg ment for å ha positive effekter (Hansen, 1999, s.127). Som Kunnskapsdepartementet uttaler, ønsker de at utdanningssystemet skal være et bidrag i kampen om å utjevne sosiale forskjeller. Utdanningssystemet skal basere seg på prinsipper om et felleskap som skal gi like muligheter og lik tilgang til læring (Kunnskapsdepartementet, 2006, s.9). Likevel har utdanningen uforutsette konsekvenser. Som flere av sosiologene nevnt i teksten forklarer, så vil det som Bourdieu forklarer skje en inflasjon av utdanningen. Flere søker seg til høyere utdanning, og verdien av utdanningen reduseres. På grunn av verdireduksjonen må flere ta høyere utdanning for å få arbeid som man kanskje før ikke hadde trengt utdanning til. Når det skjer en såpass stor økning i utdanningsnivået vil det medføre ulemper som blant annet en større usikkerhet i befolkningen (Hansen, 1999, s.127).

Ekren forklarer i likhet med Hansen og Kunnskapsdepartementet, hvordan utdanningssystemet har som virkemiddel å utjevne sosiale forskjeller. Dette med virkemiddel som gratis utdanning og like muligheter til høyere utdanning. I både Hansen og Ekren sine undersøkelser ser man en trend i Norge i dag der flere tar høyere utdanning. Undersøkelsene viser til store forskjeller i rekrutteringen blant studenter ved universiteter og høyskoler. Tallene fra SSB viser en andel på 59% av befolkningen i alderen 19-24 med høyt utdannede foreldre som går på universitet eller høyskole. Av de med foreldre som har grunnskolen som høyeste utdanning, er det kun 16% som studerer. Uavhengig av disse

forskjellene har fortsatt rekrutteringen til høyere utdanning økt med 12% siden 1992 og den største økningen i prosentvis er blant studenter som har foreldre med grunnskole eller VGS som høyeste utdanning. Det er mot 10% flere studenter som tar høyere utdanning med foreldre med lave utdanninger, enn det var for 20 år siden (Ekren, 2014, s.23).

Det kommer mer og mer frem et forsterket skille i klassene i det høyere utdanningssystemet. For personer fra lavere sosiale lag spiller høyskolen hovedrollen som deres høyeste utdanning. Hovedforskjellen mellom høyskolen og universitetet er at studiene på høyskolen er mer rettet mot yrke og varer kortere. Usikkerheten i forhold til fullført utdanning vil derfor være mindre på yrkesrettede fag i form av yrke og inntekt (Hansen, 1999, s.127).

Den minste økningen ser vi i studieplasser til elitefag, hvor vi i disse fagene kan se at ulikheten i rekrutteringen er høyest. For eksempel ble det avdekket at menn i årskullet 1973, er 35 ganger mer sannsynlig til å velge elitefag om foreldrene deres besitter høye akademiske posisjoner med høy inntekt, enn barn med ufaglærte foreldre med lav inntekt. Når studieplassene til disse elitefagene ikke opplever en økning i likhet med annen form for høyere utdanning, blir verdien av eliteutdanningene stående på markedet (Hansen, 1999, s.127-128).

Skjevheten i rekruttering til høyere utdanning er mye omtalt. Om skjevhetene skyldes at det eksisterer ulike verdigrunnlag i de ulike klassene, vil ulikheten vise seg som et resultat av at vi har ulike preferanser og tar forskjellige valg. Er dette den enestående grunnen til ulikhetene, vil man mer eller mindre klare å akseptere forskjellene. Om ulikheten derimot skyldes forskjellen i ressurser, altså mengde økonomisk, kulturell eller sosial kapital, vil ulikheten i en langt mindre grad bli akseptert av samfunnet. Som Hansen konkluderer med i analysen har familiens inntektsnivå og sosiale klasse stor betydning for valg av utdanning, dermed ser ikke dagens situasjon ut til å stemme overens med de målene som staten har satt for samfunnet vårt (Hansen, 1999, s.130).

Forklaringer på sosial ulikhet i utdanningssystemet

I artikkelen «Sosial reproduksjon i etableringsfasen: betydningen av foreldres økonomiske støtte» (2008) av Tale Hellevik, beskriver hun hvordan Norge har hatt et utdanningssystem

som har vokst og utviklet seg mye på kort tid. Grunnen til at vi har det utdanningssystemet vi har, er fordi det finnes et ønske om at egne evner og egen innsats skal bestemme hvilken posisjon en får i samfunnet. Målet er at man selv skal ha muligheten til å avgjøre hvor man havner og ikke være bundet av ens sosiale bakgrunn. Problemet er at den sosiale bakgrunnen virker inn på hvordan vi presterer innenfor utdanningssystemet (Hellevik, 2008, s.57-58).

I rapporten til Hernes og Knudsen forklares det hvordan fordelingsvirkninger er et resultat av utdanningsforskjeller. I deres levekårsundersøkelse har de konkludert med at den utdanning en har gjennomført har sterke fordelingsvirkninger i forhold til de godene en kan oppnå. Utdanningen påvirker unges evne til tilpasning under de forhold som rå, samt hvilke virkninger en får av de ressursene man sitter på. Forskjeller i utdanning fører til større inntektsforskjeller. Dermed blir det viktig for unge i samfunnet å ta utdanning for å tiltrekke seg andre goder (NOU 1976: 46, s.7-8).

Hernes og Knudsen mener Norge har blitt et mer meritokratisk samfunn enn tidligere. Utdanningens totale virkning øker med alder. De som ikke søker seg til høyere utdanning har en også en mulighet for å få høye stillinger, men det er mindre sannsynlig og man ser lite av det i samfunnet. På grunn av dette er utdanningen betydelig viktigere enn før (NOU 1976: 46, s.11).

I det sosiale rom som Bourdieu kaller det, avgjøres ens posisjon av mengde kapital og kapitalens sammensetning. Skillet mellom de ulike typene for kapital er som sagt mest avgjørende i de øverste klassene der den dominerende klassen beveger seg. Den dominerende klassen vil møte på ulike konflikter og motsetninger ettersom de baserer posisjonen sin på ulike typer av kapital. Med dette utvikler de ulike gruppene forskjellige verdier, kulturer og interesser. Disse verdiene, kulturene og interessene vil så gå videre i generasjonene til de barna som blir født der og dermed påvirke deres valg av utdanning og yrke (Hansen, 1999, s.106).

Som Bourdieu forklarer fremmer utdanningssystemet et språk og en kultur som er til fordel for de som er fra de høyere sosiale klasser. Utdanningsinstitusjonen tar i bruk deres kulturelle og språklige koder og dermed er de språklige og kulturelle forutsetningene for å

prestere godt, i deres favør. Dermed vil barn fra familier av lavere sosiale klasser ha et dårligere utgangspunkt for å prestere godt i utdanningssystemet (Hellevik, 2008, s.58).

Hellevik beskriver hvordan verdiene og normene en innehar er faktorer som påvirker innsatsen til unge. Spesielt med tanke på hvorvidt en er lært opp til å verdsette utdanning eller ikke. De fra de høyere sosiale klassene kan ofte i større grad bli opplært og oppdratt til å se verdien av utdanning, mens de fra lavere sosiale klasser har en større sannsynlighet for å ikke dele det samme synet. De fra høyere sosiale klasser er dermed mer sannsynlig å legge inn en større arbeidsinnsats i skolen (Hellevik, 2008, s.58).

Hernes og Knudsen forklarer i likhet med Bourdieu hvordan ens sosiale bakgrunn i form av familiens ressurser, har en svært stor påvirkning på barnas skolegang. Ressursene kan være i form av forventninger, verdier, holdninger og deres mulighet til å bruke de ulike ressursene i utdanningen, og ellers i livet. Desto høyere en kommer opp i den sosiale lagdelingen, desto mer ressurser, og desto mer goder får elevene med seg på veien (NOU 1976: 46, s.8-9).

I undersøkelsene formulert av Rachel Ekren fra SSB, ser vi flere av de samme utdanningsmønstrene i grunnskolen, som vi ser i Hansen sine undersøkelser av høyere utdanning. Det er som oftest et ønske blant barn av foreldre med høye posisjoner å oppnå lik eller høyere posisjon enn deres foreldre. Om foreldrene deres har en høy posisjon vil det ofte forventes at barna også tar en høyere utdanning. Dermed vil barna til foreldrene med høye stillinger velge retninger med høy utdanning i større grad. Familiens kulturelle kapital vil derfor ha stor betydning for barna med tanke på ressurser som kan gi dem fordeler innen utdanningen og kunnskap om utdanningssystemet i seg selv (Hansen, 1999, s.107).

Den økonomiske kapitalen kan også påvirke hvordan unge presterer på skolen. Foreldrenes økonomiske status kan forklare den store variasjonen som eksisterer i skolepresentasjoner mellom de ulike lagene. Barn av foreldre med dårlig økonomi kan oppleve å motta mindre støtte og involvering i utdanningen. Foreldrene blir stresset og fraværende på grunn av den økonomiske situasjonen, noe som smitter over på barna. I tillegg har ikke foreldrene med dårlig økonomi mulighet til å betale for de investeringene som kan øke barnas læringspotensial (Hellevik, 2008, s.58).

At foreldre gir barn økonomisk støtte til utdanning er svært vanlig i Norge. Økonomisk støtte er vist å være vanligere fra familier med høy inntekt og med et høyt utdanningsnivå (Hellevik, 2008, s.73). En sterk økonomisk kapital har den fordelen av at en kan få flere muligheter til å gjennomføre en utdanning av stor kostnad (Hansen, 1999, s.107).

Videre vil grupper med annen sammensetning av kapital også ha forskjellige mønstre innenfor rekruttering. De personene som kommer fra grupper med stor kulturell kapital, vil som Bourdieu forklarer ha et mer kjent forhold til utdanningen og dens system enn personer fra grupper med en større økonomisk kapital. Gruppene med stor kulturell kapital er avhengig av en oppfatning av utdanning som noe av stor verdi, denne verdien er deres nøkkel i den store klassekampen. Jo mer avhengig ens posisjon i en klasse er av utdanning, jo mer sannsynlig vil det være at barna som vokser opp der vil fullføre eller søke seg til høyere utdanning (Hansen, 1999, s.107-108).

Når det gjelder den sosiale kapital viser Hellevik at familier som innehar høy sosial kapital, gjerne har høy sosial status og dermed mange kontakter i sitt nettverk. Den sosiale kapitalen familien har, vil barna kunne få bruk av. Denne kan blant annet brukes til å skaffe seg goder som bedre og høyere stillinger. Med dette vil et barn av en familie med høy sosial kapital, gjerne også få høyere stillinger, enn et barn fra en familie med lav sosial kapital (Hellevik, 2008, s.57).

I Gambetta sin teori om utdanningsforskjeller er en nødt til å se forskjellene som et resultat av rasjonell tilpasning. Unge tar sine egne rasjonelle vurderinger som har stor påvirkning på deres beslutning angående utdanning. Deres vurderingsprosess påvirkes av ulike faktorer som deres egne evner, kostnader knyttet utdanning og de gevinstene de vil få ut av utdanningen. Vurderingsprosessen baserer seg på valg etter egne preferanser, og etter de ambisjonene som man har for seg selv. Gambetta sin konklusjon om unges utdanningsmønstre er på flere måter lik konklusjonen om utdanningsmønstre som er funnet i Norge, og som Hansen viser til i sin analyse. Det er store forskjeller i unges aspirasjon og motivasjon. De valgene som tas på bakgrunn av disse faktorene, mener Hellevik er med på å skape den største ulikheten mellom unge fra høyere og lavere sosiale klasser i Norge (Hellevik, 2008, s.59).

I likhet med Bourdieu forklarer Gambetta hvordan utdanningsinstitusjonen begrenser utdanningsatferd på ulike måter. Dette er blant annet fordi alternativene som eksisterer, allerede er utformet av institusjonen. Institusjonen bestemmer lengde på utdanning, typer av VGS og hvilke prosedyrer som skal gjelde (Blossfeld, 1997).

Gambetta og Bourdieu har flere likhetstrekk i sine teorier, men det er likevel noen vesentlige forskjeller. Bourdieu har blant annet et stort fokus på kulturell kapital, mens i studien til Gambetta er de kulturelle begrensningene mindre sentrale. Grunnen til det er at han mener arbeiderklassebarn ofte ikke kommer langt nok og til et stadium der de kjenner på denne typen begrensning. Han beskriver heller de kulturelle begrensningene som et hinder for middelklassens familier som besitter lave utdanninger (Helland & Heggen, 2017, s.888)..

Mens Bourdieu mener mye er forutbestemt av ens sosiale bakgrunn i valg av utdanning, trekker Gambetta frem en sammenheng mellom forskjeller i ambisjoner og motivasjon. Han viser hvordan utdanningsvalg varierer ettersom det også er en variasjon av ulike forventinger og ambisjoner til faget. Studentenes fremtidige planer og preferanser er begge elementer som påvirker valget deres. Gambetta ønsker verken å undervurdere menneskers grunner for handling innenfor utdanning, eller å behandle studentene som om de kun har blitt dyttet bakfra av økonomiske og kulturelle faktorer (Blossfeld, 1997). Gambettas hovedkonklusjon er at utdanningsvalg består av tre hovedprosesser: hva en kan velge, hva en foretrekker å velge og av de forholdene rundt oss som påvirker våre preferanser (Helland & Heggen, 2017, s.888).

I likhet med Gambetta har Hernes og Knudsen trukket frem faktoren av at det finnes forskjeller i motivasjon. Motivasjon for å gjøre en god innsats på skolen blir etablert allerede før endt obligatorisk skolegang, Kunnskapsdepartementet forklarer hvordan enkelte sider av utdanningssystemet fører til ujevnheter i deltagelse og læringsutbytte på grunn av ulike sosial bakgrunn (Kunnskapsdepartementet, 2006, s.12-13). SSB sosiolog Ekren sin undersøkelse viser hvordan disse forskjellene allerede oppstår i en tidlig alder. I analysene til Hernes og Knudsen, og som Kunnskapsdepartementet forklarer, viser den sosiale bakgrunnen å påvirke valg av utdanning. Når valget om utdanning endelig er tatt,

mener Hernes og Knudsen at deres sosiale bakgrunn får mindre betydning, og ens egen innsats vil bestemme hvilken vei de vil gå (NOU 1976: 46).

Konklusjon

Som nevnt innledningsvis har Norges Kunnskapsdepartement som mål å oppnå mest mulig likhet i samfunnet. Alle må ikke nødvendigvis nå de samme målene, men mulighetene skal være like for alle. Regjeringen har som mål å bekjempe ulikhet, og dette krever en politikk som er optimal på flere områder. I hvilken grad dette er mulig å få til, er som vi ser, noe usikkert.

I denne bacheloroppgaven har jeg presentert teorier og forskning knyttet til en problemstilling om sosial ulikhet i utdanning. Å ta en utdanning har blitt viktigere og viktigere i dagens samfunn for å oppnå de godene som en utdanning kan realisere. Som vi har sett har det foregått en stor økning i antall studenter i utdanning, og med det har også verdien av utdanning blitt redusert og folk må ta mer utdanning for å kompensere for verdireduksjonen. Dette innebærer at flere må søke seg til høyere utdanning for å få jobber som man før ikke hadde trengt en utdanning til.

Selv om utdanning er et fenomen som er ment å utjevne sosiale forskjeller, finnes det likevel flere funksjoner ved utdanningssystemet som er med på å produsere ulikhet. Som Hernes og Knudsen konkluderer med i sin rapport har forskjellene i motivasjon og hvilke vilkår en har, påvirkning på barns innsats allerede fra en svært tidlig alder. Ekrens undersøkelser om mestringsnivå i grunnskolen understreker dette.

Hernes og Knudsen forklarer at det er familiens ressurser som har størst påvirkning i skolegangen, og det er de som tar med seg de viktigste fordelene inn i utdanningen. Som Bourdieu forklarer gir familiens kulturelle ressurser en fordel i form av kunnskap og informasjon om utdanningssystemet, som de fra familier med lav kulturell kapital ikke er innforstått med. Familier med ressurser i form av høy økonomisk kapital har den fordel av å kunne gi økonomisk støtte som kan påvirke studentens læringspotensial gjennom ulike investeringer, og gi studenten flere alternativer i utdanningen med tanke på kostnader. Familier med høy sosial kapital har ofte høy status og stort nettverk som kan gi

studenten fordelene av et bredere kontaktnett som igjen kan gi muligheter i form av informasjon og tilgang til høyere stillinger.

Ut fra teoriene og forskningen som er blitt presentert i oppgaven, kan vi se at Bourdieu sin teori om kapital er en tydelig faktor som går igjen i flere av sosiologene sine studier om ulikhet. Som Bourdieu forklarer bruker skolen et språk som er til fordel for de fra de høyere klasser, og tar i bruk kulturelle koder som de allerede er innforståtte med. Den legitime kulturen som utdanningssystemet fremmer, er den kulturen som de høyere klasser har internalisert. Ens posisjon i det sosiale rom avgjøres av kapital, og familiens mengde og sammensetning av kapital påvirker barna sine valg i utdanning. De studentene som kommer fra klasser hvor familier har en stor kulturell kapital, har også fordelene av at klassen deres ser på utdanning som noe av stor verdi. Synet på utdanning og hvilken verdi det har i de ulike klassene, har tydelig påvirkning på utdanningsvalg.

Gambetta viser hvordan ulikhet kan oppstå med utgangspunkt i forskjeller i ambisjon og motivasjon. Utdanningsvalg varierer ifølge han på bakgrunn av ulike forventninger og ambisjoner for et fag. Han fremmer ikke et perspektiv der studenter *kun* har blitt begrenset av deres økonomiske og kulturelle ressurser.

I likhet med Gambetta viser Hernes og Knudsen hvordan forskjell i motivasjon er en faktor for ulikhet i valg av utdanning. De forklarer hvordan den sosiale bakgrunnen påvirker motivasjonen til valget, deretter når valget er tatt, blir innsatsen bestemt av retningen studentene velger og ikke like mye av deres bakgrunn.

Selv om Norge er ment å være et åpent utdanningssystem med like muligheter, så har foreldrenes utdanning og ressurser påvirkning på ens prestasjon, og hvorvidt vi klarer å fullføre VGS og høyere utdanning. Som Hansen og Ekren viser til i sine undersøkelser er det en mye større andel av befolkningen som har foreldre med høye utdanninger som går på høyskole eller universitet, enn av de med foreldre med grunnskole som høyeste utdanning.

Hansen viser hvordan det har utviklet seg et større skille mellom klassene i utdanningssystemet. Skjevhetene i rekrutteringen til høyere utdanning baserer seg på blant annet som Bourdieu forklarer, at de ulike klassene har ulike verdier. Derfor tar man også

forskjellige valg basert på preferanser. Et resultat av dette er at det oppstår ulikhet, men dette er ikke den eneste grunnen. Hansen viser til hvordan familiens inntektsnivå og sosial klasse også er store påvirkningsfaktorer for utdanningsvalg.

Om ulikheten i utdanningssystemet i Norge kun var forårsaket av ulikheter i preferanser og ønsker, er det mer sannsynlig at forskjellene i samfunnet hadde blitt godtatt. Når årsaken derimot også er forårsaket av ulikheter i kapital og ressurser, er ikke dette lenger en forklaring som kan støttes på bakgrunn av de målene Norge har satt for dagens samfunn (Hansen, 1999, s.130).

Litteraturliste

Blossfeld, H.-P. (1997) [Review: *Were They Pushed or Did They Jump? Individual Decision Mechanisms in Education*, by Diego Gambetta]. American sociological Association. https://www.jstor.org/ejproxy.uis.no/stable/pdf/2076783.pdf?ab_segments=0%2FSYC-5770%2Ftest&refreqid=fastly-default%3A57127b8ee4581799128fa9f02163cae4

Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Bourdieu, P. & Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage publications.

Ekren, R. (2014). Sosial reproduksjon av utdanning? *Samfunnsspeilet*, s.20-24. Hentet fra https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/210120?_ts=14a1afdd738

Hansen, M. N. (2010). Utdanningspolitikk og ulikhet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 51(1), 101-133. Hentet fra <https://www.idunn.no/file/pdf/39545966/art11.pdf>

Helland, H. & Heggen, K. (2017) Regional Differences in Higher Educational Choice?. *Scandinavian Journal of educational research* 2018. 62(6), s.884-899. <https://doi.org/10.1080/00313831.2017.1307276>

Hellevik, T. (2008). Sosial reproduksjon i etableringsfasen: betydningen av foreldres økonomiske støtte. *Sosiologisk tidsskrift*, 16(1), s.55-77. Hentet fra https://www-idunn-no.ejproxy.uis.no/file/pdf/33213628/sosial_reproduksjon_i_etableringsfasen_betydningen_av_foreldres_ekonomiske.pdf

Kunnskapsdepartementet. (2006). ... og ingen sto igjen. *Tidlig innsats for livslang læring*. (Meld. St. 16 (2006-2007)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/a48dfbadb0bb492a8fb91de475b44c41/no/pdfs/stm200620070016000dddpdfs.pdf>

NOU, Norges Offentlige Utredninger 1976:46. (1976). *Levekårsundersøkelsen. Utdanning og ulikhet*. (Av G. Hernes & K. Knudsen.) Oslo: Universitetsforlaget

Schiefloe, P. M. (2011). *Mennesker og samfunn: innføring i sosiologisk forståelse* (2. utg. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.